

Louise Bourgeois – de smertefulle relasjoner

Louise Bourgeois (1911–2010) var en av de aller mest innflytelsesrike kunstnere i sin generasjon. Hun hadde sin mest aktivt skapende periode fra hun fylte 70 år og frem til få dager før hun døde, 98 år gammel, 31. mai 2010. Flere av hennes mest betydelige verker har klare referanser til både Jean-Martin Charcots (1825–93) og Sigmund Freuds (1856–1939) hysteribegrep.

Are Brean
are.brean@legeforeningen.no
Tidsskriftet

Bourgeois ble født i Paris, der foreldrene drev et kunstgalleri. I tenårene studerte hun matematikk ved Sorbonne, men forlot

studiene for å ta kunstklasser hos blant andre Fernand Léger (1881–1955). I 1938 giftet hun seg med den amerikanske kunstkritikeren Robert Goldwater (1907–73) og dro til USA, der hun bodde og arbeidet resten av livet.

Da Louise Bourgeois var ti år gammel, tok hennes far sin elskerinne Sadie inn i huset under påskudd av at hun skulle være barnas guvernante. Bourgeois' mor var sykkelig og ble snart avhengig av rullestol. Denne merkelige ménage-à-trois kom til å vare i ti år. Lengselen etter faren og det hun opplevde som brutte relasjoner kom til å prege hele Bourgeois' kunstnerkarriere.

Mange kunstnere finner sin stil, sitt materiale og sitt uttrykk på et eller annet punkt i karrieren og holder seg siden til ulike variasjoner over dette. Bourgeois, derimot, fortsatte utforskningen av ulike materialer og uttrykk hele livet igjennom. Hun arbeidet med de aller fleste materialer og formater – fra broderte lommeterklær til

massive stålinstallasjoner. Uansett materiale og epoke var likevel tematikken alltid den samme: De menneskelige relasjoner.

Hysteri som tema

Bourgeois bekjente seg aldri til noen definert kunstretning. Derimot definerte hun seg som eksistensialist, selv om hun, ikke uventet, avviste Jean-Paul Sartre (1905–80) på relasjonens betydning. I et intervju uttalte hun at «Sartre sa: «Helvete, det er andre mennesker», men for meg er helvete å være uten deg; fraværet av den andre» (1). Det er dette fraværet av relasjon som ofte er grunnstemningen i de mange av hennes arbeider der *hysteri* er tema.

Den franske nevrologen Jean-Martin Charcot var den første som gjorde fenomenet hysteri til gjenstand for metodisk klinisk tilnærming (2). Han mente å påvise en lovmessighet i det hysteriske anfalls symptomatologi og forløp. En viktig fase i anfaller var «arc-de-cercle», der pasienten bøyer kroppen bakover i en bue – en opistonusstilling. For det generelle publikum var det imidlertid Charcots elev, nevrologen Sigmund Freud, som for alvor skulle «vitenskapeliggjøre» hysterien og dens uttrykk.

Bourgeois kjente svært godt til både Charcots og Freuds teorier om hysteri. I en anmeldelse av utstillingen *The Sigmund Freud Antiquities* i New York i 1991 beskrev hun et dobbelt forhold til Freud. Det kan synes som om hun beundret og forkastet ham av samme grunn – nemlig hans forsøk på å forklare det ubevisste i vitenskapelige termer, med «kausaltetens lover» (3). I sine egne kunstverk refererte Bourgeois heller til Charcot. Kanskje var det hans vekt på det visuelle fysiske uttrykket for hysteri som tiltalte henne?

Komplekse verker

Forsiden i dette nummer av Tidsskriftet er *Arch of hysteria* av Louise Bourgeois. Dette kunstverket refererer direkte til Charcot og er nærmest paradoksalt relasjonelt i den forstand at en «arc-de-cercle» ikke oppstår solitært, den krever tilskuere. Figurens stivnede bevegelse, bevrende i naken tensjon, hengende ensom i løse luften, er typisk for Bourgeois' arbeider: uklare grenser mellom individ og relasjon, underlige seksuelle allusjoner og dysmorphe kroppar. Alt dette gir assosiasjoner til den preverbale og pre-intellektuelle alderen – der de mønstrene som vi repeterer hele livet kommer fra. Der-

Louise Bourgeois fotografert i sitt studio i New York i 1992. Foto SCANPIX

Figur 1 Louise Bourgeois. *Cell (Arch of hysteria)*, 1992–93. Stål, bronse, støpejern og tekstil. 302,2 × 368,3 × 304,8 cm. Collection Centro Andaluz de Arte Contemporaneo, Sevilla. Foto Peter Bellamy

for er det ikke noen tilfeldighet at figuren er uten hode og dermed uten språk. *Arch of hysteria* er kroppsliggjort, språkløs psykisk konflikt, ikke ulikt Freuds berømte kasuistikk «Dora», hvis fremste hysteriske symptom var afoni (4).

Individet og relasjonen er ofte temaet også for *Cells*, en serie installasjoner Bourgeois skapte i 1990-årene. Disse cellene er små og store rom avgrenset av industriliknende stålplater, gittere og dører. Betrakteren kan gå rundt dem og kikke inn. Noen ganger får man bare et glimt av hva som er der inne, andre ganger er innholdet åpenbart. Cellene inneholder ulike gjenstander, sjelden med tydelig meningsinnhold, ofte med erotisk ladet symbolikk og alltid med en relasjonell undertone. *Cell (Arch of hysteria)* (fig 1) er typisk i så henseende. Den hode- og armløse figuren

er utspent i en «arc-de-cerle». Man kan stusse litt på det gjentatte «Je t'aime» – jeg elsker deg – som er skrevet i rødt på den nakne brisken, og de fleste av oss vil få assosiasjoner til smerte, angst og skadede relasjoner. Ifølge Bourgeois selv er det mer komplekst enn som så. Hun skriver om denne installasjonen at den «handler om emosjonell og psykologisk smerte [...] Hennes bue – oppbygging av tensjon og utløsning av tensjon – er seksuell. Det er et substitutt for orgasme, uten tilgang til sex [...] Vi har den store søvn, som er døden, og den lille søvn, som følger etter orgasmen» (1).

Nettopp denne uhyre kompleksiteten i Bourgeois' verk, den tette og ordløse veven av angst, smerte, fortvilelse, håp, seksualitet, liv og død, er kanskje grunnlaget for den dype fascinasjon hennes kunst

innbyr til. Hun skildrer det ordløst fellesmenneskelige i oss alle.

Oppgitte interessekonflikter: Ingen

Litteratur

1. Storr R, Herkenhoff P, Schwartzman A. Louise Bourgeois. London: Phaidon Press, 2003.
2. Plessen K. Jean Martin Charcot og hans omstridte hysteriforskning. Tidsskr Nor Lægeforen 1996; 116: 3633–5.
3. Bourgeois L. Freud's toys. Artforum New York 1990; 28: 111–3.
4. Freud S. Fragment of an analysis of a case of hysteria. Sigmund Freud Standard Edition. Bd. 7. London: Hogarth, 1953 (1905).

Manuskriptet ble mottatt 10.11. 2010 og godkjent 23.11. 2010. Medisinsk redaktør Erlend Hem.